

Handlingsprogram

för åtgärder vid våld i nära relationer
avseende kvinnlig personal i landstinget

DETTA HANDLINGSPROGRAM för åtgärder vid våld i nära relation avseende kvinnlig personal inom Landstinget i Uppsala län är utarbetat i samarbete mellan Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) och Landstinget i Uppsala län.

Programmet är tänkt att ge chefer och anställda inom personalfunktionen grundläggande vägledning vid bemötande av kvinnor anställda i landstinget i Uppsala län som utsatts för fysiskt våld, psykiskt våld och/eller sexuella övergrepp.

Landstingets vårdprogram ”Omhändertagande av kvinnor utsatta för våld i nära relation” finns att tillgå på www.akademiska.se/nck liksom ”Handboken – Nationellt handlingsprogram för omhändertagande av offer för sexuella övergrepp”.

Det går också bra att på dagtid ringa till Nationellt centrum för kvinnofrid på 018-611 27 92 (sekreterare) eller 018-611 29 97 (avdelningschef). Kvinnofridslinjen är tillgänglig dygnet runt, 020-50 50 50.

Gun Heimer
Professor och chef
Nationellt centrum för kvinnofrid

Lotta Halling
Personaldirektör
Landstinget i Uppsala län

Innehåll

Våld i nära relation	4
Att upptäcka och identifiera våld och hot om våld i nära relation	
Arbetsgivaren och den anställda	5
Arbetsmiljö och hemmiljö Bemötande Dokumentation	
Processen runt den utsatta kvinnan	9
Medicinskt och psykosocialt omhändertagande Polisanmälan och sekretess Samverkan mellan myndigheter och ideella organisationer	
Viktiga telefonnummer och kontakter	11
Litteraturtips	12

Våld i nära relation

Våld mot kvinnor är ett stort samhällsproblem över hela världen, så också i Sverige.

I FN:s deklaration från 1993 definieras våld mot kvinnor som ”varje könsrelaterad våldshandling som resulterar i fysisk, sexuell eller psykisk skada eller lidande för kvinnor, samt hot om sådana handlingar, tvång eller godtyckligt frihetsberövande, vare sig det sker i det offentliga eller det privata livet.”

Många kvinnor som utsatts för fysiskt och/eller psykiskt våld i en nära relation eller sexuella övergrepp söker hjälp inom sjukvården för fysiska skador och/eller psykiska följder av traumat. Kvinnorna söker ofta hälso- och sjukvården både akut och i ett senare skede på grund av effekter av våldet. Det är vanligt att kvinnorna söker för oro, depression och smärta utan att avslöja den bakomliggande orsaken till våldet.

Enligt undersökningar har cirka 11 procent av Sveriges kvinnor blivit utsatta för våld i sin nuvarande relation. Kvinnor som har utsatts för våld har generellt sämre hälsa och konsumerar mer läkemedel än icke våld-utsatta kvinnor. Detta innebär att våldet är en utbredd företeelse som vi kan möta både bland patienter och personal.

Som chef har du möjlighet att upptäcka och identifiera kvinnor som är anställda och som är eller har blivit utsatta för våld, om du tar dig tid att lyssna och fråga. Skam, skuld och rädsla gör att de utsatta kvinnorna inte talar om sin problematik och kommunikationsansvaret vilar därför på dig som arbetsgivare. Att aktivt och respektfullt fråga om våld kan hjälpa till att bryta våldsspiralen och förhindra långvarigt lidande.

Att upptäcka och identifiera våld och hot om våld i nära relation

Att upptäcka och identifiera våld i nära relationer är ofta svårt eftersom kvinnorna utvecklat strategier för att dölja det som försiggår. Det finns dock varningstecken som är bra att uppmärksamma. Varningstecken kan vara fysiska skador, som:

- blåmärken, strypmärken, frakturer, stickmärken, skärsår, brännskador, bortslitet hår
- skador på flera ställen på kroppen.

Andra varningstecken, symtom och sena effekter där våld och övergrepp kan vara bakomliggande faktorer är:

- kronisk smärta och psykosomatiska symtom utan tydlig orsak
- psykiska symtom som ångest, nedstämdhet, självmordsbenägenhet, ätstörningar och missbruk
- sexuell dysfunktion.

Sena effekter av våldet kan vara svårare att upptäcka än de akuta tillstånden. Att våldet tar sig uttryck i andra kroppsliga symtom är väl känt. För den våldsutsatta kvinnan är kopplingen mellan den fysiska och psykiska ohälsan och våldet inte alltid uppenbar. Våldet kan leda till dålig kontroll av kroniska medicinska sjukdomar och den ständiga stressen kan förvärra sjukdomen, vilket kan medföra att kvinnan missköter sin diabetes eller annan sjukdom som kräver medicinering.

Arbetsgivaren och den anställda

Statistik visar att ungefär var tionde kvinna utsätts för våld eller hot om våld av den partner hon lever eller har levt med. Det innebär att nästan alla arbetsgrupper har en kvinna som lever i en relation där våld eller hot om våld förekommer. Trots att det är så vanligt pratar vi sällan om det – kanske för att det känns som att tränga sig på.

Landstinget i Uppsala län accepterar inte hot, våld, kränkande särbehandling och/eller sexuella trakasserier vare sig mellan de anställda eller mellan anställda och patienter. Inte heller i den privata sfären ska någon av våra anställda behöva bli utsatt för sådan behandling. Som chef har du ett ansvar för att se helheten av anställdas arbets- och hemmiljö i det här perspektivet.

Arbetsmiljö och hemmiljö

I alla sammanhang där det finns misstankar om att någon av våra anställda mår dåligt eller far illa är det av yttersta vikt att du som chef vågar ställa frågor kring det du befår att den anställda kvinnan utsätts för. Detta blir extra viktigt då det handlar om kvinnor som är eller kan vara utsatta för våld eller hot om våld, då de ofta känner skuld och skam över sin situation.

Som chef och arbetsgivare har du ett ansvar för dina anställdas fysiska och psykiska arbetsmiljö och hälsa. Därmed har du även ett ansvar för att åtgärda de fel och brister som kan påverka dina anställda negativt. Arbetsgivare har inte samma ansvar för de anställdas fysiska och psykiska hemmiljö, men du kan försöka nå ett säkerställande av att ingen av våra anställda far illa i sin hemmiljö.

Bemötande

Våldsutsatta kvinnor känner ofta skuld och skam över sin situation. Ett gott bemötande är en förutsättning för att kvinnan ska känna tillit och våga berätta om våldet. Det är viktigt att lyssna, fråga och tro på kvinnans historia. Tänk på att egna attityder kan avläsas i kroppsspråket och påverka kvinnan, både positivt och negativt.

Förhållanden som kan väcka misstankar om att kvinnan är utsatt för våld eller hot om våld kan variera mycket. Några kännetecken är:

- upprepad korttidsfrånvaro
- långtidssjukskrivning
- svårighet att ändra schema eller byta turer/pass
- svårighet att delta i aktiviteter utöver arbetstid
- partnern hämtar och lämnar alltid vid arbetet
- tät telefonkontakt med partnern under arbetspasset
- stort ansvar för hem och partner/barn
- partnern är överbeskyddande och kontrollerande.

En förutsättning för att uppnå ett adekvat bemötande är förståelse för våldets kännetecken, speciella dynamik och effekter. Det kräver även ett engagemang av dig som chef, så att kvinnan känner att hon har ditt stöd.

Som chef är det därför viktigt att du ser och uppmärksammar de tecken som är vanliga hos kvinnor som lever i en relation med våld eller hot om våld. Vid misstanke om våld bör du ta upp frågan i ett enskilt samtal, till exempel i planeringssamtalet om det är nära förestående, eller vid annat lämpligt tillfälle. Var noga med att betona att du frågar av omtanke samt att du förberett dig så att du kan ta emot och hantera det svar du eventuellt får av kvinnan.

Om kvinnan är i behov av en rehabiliteringsutredning finns det alla möjligheter för dig som chef att ställa frågor kring hälsa, hemförhållanden och relationer på ett naturligt sätt. Att ställa frågor och därmed visa att du ser det kvinnan är utsatt för ger signaler om att hon är värd att bli sedd och du kan därmed bekräfta att hon inte bär skuld till det som händer. Att ingripa i tid och lägga sig i är liktydigt med att bry sig om. Där har arbetsgivare och arbetskamrater ett gemensamt ansvar.

Många våldsutsatta kvinnor skäms över sin situation och berättar inte spontant om våldet och det är därför viktigt att våga fråga om våld och att ha beredskap och rutin för stöd och omhändertagande.

Sammanfattande handlingsplan steg för steg

- *Om situationen är akut*

Ta hand om kvinnan och fråga rakt på sak om kvinnan blivit slagen, knuffad, sparkad och så vidare. Vidta därefter åtgärder beroende på situationen. Som chef kan du få råd och stöd från Nationellt centrum för kvinnofrid och kvinnan kan få hjälp via Kvinnofridsmottagningen.

- *Vid misstanke om våld/hot om våld*

Skriv ned konkreta händelser som du upplever vara orsakade av den aktuella situationen, så att du är väl förberedd då du får tillfälle att prata öppet med kvinnan.

Ge kvinnan signaler om att du bryr dig om henne och att du ser att hon i vissa situationer har det svårt.

Boka ett samtal med kvinnan under arbetstid och hitta en lugn plats där ni på ett respektfullt sätt kan samtala utifrån det du ser och upplever.

Lyssna på kvinnan och bekräfta henne som individ.

Ge kvinnan stöd och uppmuntra henne att ta kontakt med Kvinnofridsmottagningen vid Nationellt centrum för kvinnofrid – var noga med att inte skuldbelägga och ifrågasätta kvinnan.

Följ upp samtalet och bestäm tid för ett nytt möte med kvinnan.

Dokumentation

I alla sammanhang där anställda utsätts för något skadligt eller risker bör du som chef dokumentera vad du ser, hör och upplever. Dock är det i dessa fall ytterst viktigt med sekretess och du bör därför betrakta dina noteringar som arbetsmaterial och låsa in dem där endast du har tillgång till dem.

Följande frågeställningar kan vara användbara i både samtals- och dokumentationshänseende:

- Trivs du på jobbet? (Till exempel utifrån att kvinnan sällan deltar vid gemensamma aktiviteter.)
- Bor du eller har du bott tillsammans med någon?
- Hur fungerar det med arbetstider och schemaläggning utifrån din hemsituation?
- Får du ta ett stort ansvar hemma för hus, hem, partner och barn?
- Har någon behandlat dig fysiskt eller psykiskt illa på arbetet eller hemma?
- Har du blivit knuffad, hotad, slagen eller dylikt någon gång?
- Utifrån min upplevelse av situationen känner jag mig orolig för dig; finns det något jag kan göra för dig?

Processen runt den utsatta kvinnan

Då en kvinna utsätts för våld i en nära relation och detta blir känt för omgivningen sätts en process för omhändertagande igång där flera myndigheter samverkar utifrån flera perspektiv.

Medicinskt och psykosocialt omhändertagande

Hälso- och sjukvården har ansvar för att den våldsutsatta kvinnan får adekvat medicinskt och psykosocialt omhändertagande. Kvinnor som utsatts för våld eller sexuella övergrepp ska läkarundersökas, varvid graden av fysisk och psykisk skada bedöms liksom behovet av behandling.

Det är också viktigt att skadorna dokumenteras. Landstingets vårdprogram "Omhändertagande av kvinnor utsatta för våld i nära relation" och "Handbok – Nationellt program för hälso- och sjukvårdens omhändertagande av offer för sexuella övergrepp" kan vara till stöd, liksom en kontakt med Nationellt centrum för kvinnofrid för råd och konsultation.

Efter det akuta omhändertagandet bör kvinnan erbjudas samtalskontakt. Detta kan ske hos en kurator på kvinnofridsmottagningen vid Nationellt centrum för kvinnofrid.

Polisanmälan och sekretess

Motivera och uppmuntra kvinnan att polisanmäla våldshändelser eller hot och erbjud henne stöd under rättsprocessen. Stödet kan komma från dig som chef, Nationellt centrum för kvinnofrid eller någon annan. Betona även för kvinnan att det inte finns några krav på att hon ska berätta för sina arbetskamrater om det hon har upplevt om hon inte vill.

Barn som växer upp i familjer där våld förekommer påverkas i hög grad. Sjukvårdspersonal har skyldighet att anmäla till socialtjänsten om de får kännedom om att ett barn far illa (Socialtjänstlagen 2001:453, 14 kap § 1). Anmälan sker till respektive distriktsnämnd inom socialförvaltningen. Under jourtid kontaktas socialjouren. Detta skiljer sig således från det förfarande som gäller avseende kvinnan/modern.

Samverkan mellan myndigheter och ideella organisationer

Genom god samverkan mellan hälso- och sjukvården, polis, socialtjänst och ideella organisationer som kvinnojour och brottsofferjour kan stödinsatserna förstärkas och kvinnan få den hjälp hon behöver. Kvinnan ska ge sitt samtycke och får i egen takt bestämma vilka kontakter som ska tas.

Som chef kan du råda och stötta kvinnan att ta hjälp av de myndigheter och organisationer som finns tillhands men också följa upp ärendet med samtal.

Viktiga telefonnummer och kontakter i Uppsala län

Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK)

NCK finns som ett nationellt resurs- och kunskapscentrum vid Uppsala universitet och Akademiska sjukhuset. Den kliniska enheten, Kvinnofridsmottagningen, är bemannad under kontorstid.

Sekreterare 018-611 27 92

Avdelningschef 018-611 29 97

Kvinnofridslinjen, nationell stödtelefon öppen dygnet runt 020-50 50 50

Om kvinnan avböjer egen kontakt med NCK kan du som chef/motsvarande konsultera NCK. Informera kvinnan om andra alternativ för stöd och hjälp.

Telefonnummer

Nationellt centrum för kvinnofrid 018-611 27 92, 611 27 93

www.akademiska.se/nck

www.nck.uu.se

Personaldirektör, Landstinget i Uppsala län 018-611 61 10

Förhandlingschef, Landstinget i Uppsala län 018-611 61 09

För aktuella telefonnummer till respektive personalfunktion, se landstingets intranät Navet

Länshälsan 018-67 76 00

Polismyndigheten i Uppsala län 114 14, 112

Brottsofferjouren, Uppsala 018-10 65 00

ROKS, Riksorganisationen för kvinnojourer i Sverige 08-44 29 930

www.roks.se

SKR, Sveriges Kvinnojourers Riksförbund 08-642 64 01

www.kvinnojour.com

Kvinnojouren Blåkulla, Uppsala 018-10 10 49

Kvinnojouren Liljan, Tierp-Älvkarleby 0293-100 22

Kvinnojouren Gertrud, Enköping 0171-44 02 42

Kvinnojouren Freja, Östhammar 018-13 90 00

Kvinnojouren Olivia, Bålsta 0171-562 00

Kvinnojouren Sala-Heby 0224-182 89

Socialtjänsten

Uppsala kommuns skyddade boende Siri	018-727 83 25
Individ- och familjeomsorg, Uppsala kommun	018-727 14 00
Socialtjänsten Enköpings kommun	0171-251 25
Socialtjänsten Heby kommun	0224-360 00
Socialtjänsten Håbo kommun	0171-525 65
Socialtjänsten i Knivsta kommun	018-34 70 00
Socialtjänsten i Tierps kommun	0293-181 90
Socialtjänsten i Älvkarleby kommun	026-83 000
Socialtjänsten i Östhammars kommun	0173-862 19

Litteraturtips

Grände, Josefin; *Jag kallade det aldrig för våldtäkt*. ROKS 2005.

Heimer Gun, Sandberg David; *Våldsutsatta kvinnor – sambällets ansvar*. Studentlitteratur 2008.

Stenson, Kristina; *Våldsutsatta kvinnors hälsa och livssituation*. Rikskvinnocentrum 2006.

Försäkringskassan; *Brottsoffers ohälsa – om hotade och våldsdrabbade ur ett socialförsäkringsperspektiv*. Stockholm 2006.

Malmö kommun; *Yrkesgemensam handbok för personalgrupper som möter kvinnor utsatta för våld eller hot*. 2005.

Statistiska centralbyrån. www.scb.se *På tal om kvinnor och män 2007*, *Lathund om jämställdhet*.

Handlingsprogrammet finns på www.akademiska.se/nck under fliken För personal
Häftet finns att beställa på info@nck.uu.se